

Metodika na kvantifikáciu a lokalizáciu energetickej chudoby

2023

Obsah

Úvod.....	4
1 Kontext	5
1.1 Podmienky pre vznik infraštruktúry pre regionálne energetické a dekarbonizačné plánovanie....	5
1.2 Význam energetickej chudoby v rámci regionálneho energetického a dekarbonizačného plánovania a v kontexte MRK na Slovensku.....	6
1.3 Prehľad vybraných metodík na analýzu energetickej chudoby na Slovensku a v zahraničí s uplatnením na regionálnej úrovni.....	9
2 Metodika na identifikáciu a kvantifikáciu energetickej chudoby na regionálnej úrovni.....	12
3 Analýza: Súčasný stav a príčiny energetickej chudoby MRK.....	14
3.1 Mestská časť Luník IX. v Košiciach	17
3.2 Veľký Krtíš.....	18
3.3 Trhovište.....	18
3.4 Jarovnice.....	19
3.5 Ostrovany	19
4 Návrhy riešení.....	20
5 Odporúčania pre RCUE.....	23
6 Prehľad relevantných údajov	24
Zoznam použitej literatúry	26

Úvod

Energetická chudoba predstavuje fenomén s veľmi negatívnym vplyvom na jednotlivca aj komunitu. Do širšieho povedomia na Slovensku sa dostal relatívne nedávno, najmä v dôsledku medzinárodnej energetickej krízy a s ňou súvisiacimi raketovo rastúcimi cenami energií. Niektoré skupiny obyvateľstva sú kvôli znevýhodneným životným podmienkam zasiahnuté energetickou chudobou dlhodobo a oveľa intenzívnejšie ako väčšinová populácia.

Pravdepodobne najvýraznejšou takouto skupinou na Slovensku sú marginalizované rómske komunity (MRK). Špecifické životné podmienky a celkový kontext sa často neberú do úvahy v tradičných postupoch pre meranie energetickej chudoby. Ako merať a adresovať energetickú chudobu v osade s vysokou nezamestnanosťou, bývaním v provizórnych podmienkach (napríklad v chatrčiach a s nevysporiadanými pozemkami) a častokrát len čiastočným, občasným alebo nelegálnym prístupom k energii? Táto metodika poskytuje praktické odpovede na tieto otázky pre odborníkov v oblasti regionálnej a lokálnej energetiky, predovšetkým pre budúci odborný personál regionálnych centier udržateľnej energetiky ako aj pre samosprávy a ďalších aktérov regionálneho a miestneho rozvoja.

Prvá časť predstavuje kontext, v ktorom metodika vznikla a poukazuje na potrebu analýzy energetickej chudoby v rámci regionálneho dekarbonizačného a energetického plánovania. Kriticky hodnotí vybrané postupy kvantifikácie energetickej chudoby používané na Slovensku a v zahraničí. Druhá časť stručne vysvetľuje zvolený postup vrátane výberu lokalít, berúc do úvahy rôznorodosť podmienok, v ktorých žijú MRK. Tretia časť na základe dát z vybraných lokalít poskytuje modelovú analýzu súčasného stavu a príčin energetickej chudoby MRK a na ňu nadväzuje štvrtá časť, ktorá predstavuje návrhy dočasných (sezónnych) aj systémových riešení. V závere autori načrtávajú niekoľko praktických odporúčaní pre regionálne centrá udržateľnej energetiky, samosprávy a ďalších aktérov na národnej a miestnej úrovni.

1 Kontext

Štúdie o energetickej chudobe sa väčšinou primárne zameriavajú buď na národnú úroveň alebo na úroveň domácností. Len málo z nich sa téme venuje z hľadiska MRK na Slovensku^{1 2 3 4}. Táto metodika sa sústreďí na úroveň samospráv alebo regiónov, na ktorej sa prejavuje rôznorodosť podmienok ľudí ohrozených energetickou chudobou (ktoré sú v súhrnných analýzach na národnej úrovni neraz skryté) a predstaví hlavných aktérov pre riešenie energetickej chudoby.

Prvá časť stručne predstaví zámer a význam vzniku pripravovanej plánovacej infraštruktúry pre rozvoj udržateľnej energetiky a dekarbonizáciu regiónov. Druhá časť predstaví význam energetickej chudoby v rámci regionálneho energetického a dekarbonizačného plánovania z hľadiska MRK na Slovensku. Tretia časť poskytne prehľad a stručnú kritickú analýzu prístupov k energetickej chudobe na regionálnej úrovni na Slovensku a v zahraničí.

1.1 Podmienky pre vznik infraštruktúry pre regionálne energetické a dekarbonizačné plánovanie

V regiónoch Slovenska sa doteraz neuplatňovala žiadna systematická energetická politika. Vývoj regionálnej energetiky bol a dodnes je viac-menej živelný. Vysoká – často zbytočná – energetická potreba aj spotreba, ktorú regióny a samosprávy kryjú takmer úplne dovozom palív a energie, v praxi znamená mohutnú a nepretržitú drenáž peňazí z regiónov. Čím viac peňazí z územia takto oteká, tým rýchlejšie rastie závislosť regiónov od dotácií a externých zdrojov. A tým ťažšie sa naplňa aj ich základné poslanie – vytvárať stabilné, bezpečné a výživné prostredie pre dobrý život ich obyvateľov. Tento stav sa nemôže zmeniť spontánne.

Nutným predpokladom k obratu sú kvalitné, dobre koordinované a primerane vybavené odborné kapacity vo všetkých regiónoch Slovenska, ktoré by boli schopné zásadne zvýšiť mieru ich sebestačnosti. K tomu je nevyhnutná moderná dátová analytika a dobre nastavený systém strategického plánovania dekarbonizácie a rozvoja udržateľnej regionálnej energetiky.

Práve vznik takého systému a mobilizácia odborného potenciálu smerom k energetickej sebestačnosti regiónov, rešpektu k limitom prírodného prostredia aj potrebám zraniteľných

¹ EY (2022) *Štrukturálna reforma regulačného rámca pre sieťové odvetvia na Slovensku*. ÚRSO. Dostupné online: https://www.urso.gov.sk/data/files/458_energeticka-chudoba-vystup-ey-srss.pdf.

² Kodoušková, H. a Bořuta, D. (2022) *Energy poverty in Slovakia: Officially defined, but misrepresented in major policies*, Energy Policy, Volume 168.

³ Aldous, A. (2019) *Final report for summarizing the energy advice provided to consumers through indirect contact*. STEP-Solutions to Tackle Energy Poverty. Dostupné online: [STEP-847080-D5.6-Final-Report-summarizing-the-energy-advice-provided-to-consumers-through-indirect-contact-FINALV2.pdf \(stepenergy.eu\)](https://stepenergy.eu/STEP-847080-D5.6-Final-Report-summarizing-the-energy-advice-provided-to-consumers-through-indirect-contact-FINALV2.pdf)

⁴ Dokupilová, D.; Gerbery, D. & Filčák, R. (2020) *Energetická chudoba na Slovensku 2020: od analýz k odporúčaniam pre verejnú politiku*. Dostupné online: [Energeticka_chudoba_studia_2020-up.pdf \(sav.sk\)](https://www.sav.sk/Energeticka_chudoba_studia_2020-up.pdf)

sociálnych skupín a k uhlíkovej neutralite v horizonte troch dekád je hlavnou ambíciou pripravovaného národného projektu Kapacity pre regióny.

V rámci projektu vznikne v spolupráci so samosprávnymi krajmi sieť regionálnych centier udržateľnej energetiky (RCUE). Ich prvou úlohou bude zozbierať hodnoverné fakty a na základe ich dôslednej analýzy pripraviť stratégie rozvoja udržateľnej energetiky a dekarbonizačné trajektórie šité na miestne pomery. Súčasťou stratégií bude aj osobitná kapitola o energetickej chudobe a návrh opatrení na jej elimináciu. Potom RCUE začnú regiónom pomáhať ich realizovať, pričom budú stratégie pravidelne aktualizovať.

Aby RCUE vo všetkých regiónoch postupovali jednotne, mali vždy k dispozícii spoľahlivú odbornú podporu, mohli využívať spoločný informačný systémom a navzájom pružne komunikovali, sa postará sieť krajských energetických centier SIEA (KEC SIEA). Tie sa stanú kompetentným poradným orgánom pre tvorbu energetickej a klimateckej politiky. Na základe zistení RCUE budú KEC SIEA podávať podnety a odporúčania štátnej správe s cieľom programovať verejné podporné programy tak, aby brali do úvahy regionálne potreby a špecifiká.

1.2 Význam energetickej chudoby v rámci regionálneho energetického a dekarbonizačného plánovania a v kontexte MRK na Slovensku

Potreba riešenia problému energetickej chudoby je zakotvená vo viacerých európskych dokumentoch a nástrojoch, predovšetkým Európskej zelenej dohody⁵, Nástroja spravodlivej transformácie⁶, či REPowerEU⁷. Posledné dva nástroje sú priamo zamerané aj na podporu a zmiernenie vplyvov dekarbonizačných politík na vybrané regióny a skupiny obyvateľstva.

Problematika regionálneho energetického plánovania aj energetickej chudoby sa spomína aj v národných energetických a klimateckých plánoch členských štátov EÚ, vrátane ich slovenskej verzie schválenej v roku 2019⁸ a aktualizovanej v roku 2023. Európska komisia však v roku 2019 vyhodnotila spracovanie témy energetickej chudoby ako „povrchnú“ a konštatovala nedostatočné vyčíslenie efektov príslušných navrhovaných opatrení⁹.

⁵ Európska komisia (2019) *The European Green Deal*. Dostupné online:

[EUR-Lex - 52019DC0640 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁶ Európska komisia (2022) *Just Transition Mechanism – Performance*. Dostupné online:

[Just Transition Mechanism - Performance \(europa.eu\)](#)

⁷ Európska komisia (2022) *RePowerEU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy*. dostupné online: [EUR-Lex - 52022DC0108 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁸ Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (2019) *Integrovaný národný energetický a klimatecký plán na roky 2021-2023*. Dostupné online: [MINISTERSTVO HOSPODÁRSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY \(europa.eu\)](#)

⁹ Európska komisia (2020) Pracovný dokument útvarov komisie. *Posúdenie konečného národného energetického a klimateckého plánu Slovenska*. Dostupné online:

[staff working document assessment necp slovakia sk 0.pdf \(europa.eu\)](#)

Dohovor primátorov a starostov v oblasti klímy a energetiky (Dohovor)¹⁰ sa zaoberá regionálnym energetickým plánovaním a energetickou chudobou v rámci troch stanovených hlavných cieľoch:

1. Zníženie emisií skleníkových plynov na hodnotenom území
2. Zvýšenie odolnosti a pripravenosti na negatívne dôsledky klimatickej zmeny
3. Riešenie energetickej chudoby ako kľúčového opatrenia na zabezpečenie spravodlivej transformácie¹¹

Signatári Dohovoru sa dobrovoľne zaväzujú naplňovať ciele vo vlastných akčných plánoch pre udržateľnú energetiku a klímu. Na Slovensku vypracovalo takéto akčné plány sedem miest, v štyroch z nich je vyššia koncentrácia MRK (Kežmarok, Košice, Moldava nad Bodvou a Prešov), pričom len tri sa zaviazali znižovať energetickú chudobu (Kežmarok, Košice, a Prešov). V akčných plánoch ale energetickú chudobu spomína iba mesto Košice, a to v súvislosti so znečistením ovzdušia a vo väzbe na MRK (aj keď MRK nie sú priamo spomenuté): *„Prevádzkovateľom týchto emisných zdrojov sú predovšetkým marginalizované skupiny obyvateľstva v meste, ktoré v zdrojoch znečisťovania spaľujú bližšie neidentifikovateľné predmety bez akejkoľvek regulácie, čím vznikajú disparity medzi energetickou rozvinutosťou systému CZT v meste, či inými kontrolovanými zdrojmi, a energetickou chudobou nekontrolovaných zariadení na výrobu tepla, v rámci marginalizovaných skupín.“*¹²

Obsah uvedených dokumentov naznačuje, že energetickej chudobe sa na národnej alebo regionálnej úrovni na Slovensku nevenuje dostatočná pozornosť.

Ani špecializované databázy, akými sú Atlas rómskych komunít (Atlas) alebo EU SILC MRK neriešia dostatočne problematiku energetickej chudoby. Zameriavajú sa najmä na vyhodnotenie prístupu MRK k energii a vode.

Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 vypracovaná v roku 2012 uvádza v kapitole o bývaní ako cieľ *„...dobudovanie infraštruktúry a vybavenosti segregovaných a separovaných rómskych osídlení na Slovensku“* s indikátorom *„podiel marginalizovaných Rómov (prípadne domácností), ktorých domácnosť má prístup k pitnej vode, kanalizácii/septiku, plynu a elektrickej energii“*¹³.

V Stratégií rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 bol pre čiastkový cieľ 3 v oblasti bývania (kvalita bývania v MRK) uvedený indikátor *„podiel domácností z MRK, ktoré trpia energetickou chudobou“*¹⁴. Tento dokument sa zároveň odvoláva na § 2 písm. o) zákona č. 250/2012

¹⁰ Dohovor primátorov a starostov je celospoločenské európske hnutie združujúce orgány miestnej a regionálnej samosprávy, ktoré sa dobrovoľne zaviazali zvýšiť na svojom území energetickú účinnosť a využitie obnoviteľných zdrojov energie.

¹¹ European Union (2021) The Covenant of Mayors for Climate Energy & Europe. Dostupné online: [eumayors-commitment-2021-EN.docx\(live.com\)](https://eumayors-commitment-2021-EN.docx(live.com))

¹² NOVACO (2022) *Rámcový plán proti klimatickej zmene cestou podpory udržateľnej výroby a spotreby energie v meste Košice* : SECAP, Košice: City of Košice. Dostupné online: [eWnN6g2VHollsmBiq2IHvpf_vr94P52D.pdf](https://eumayors.eu/eWnN6g2VHollsmBiq2IHvpf_vr94P52D.pdf)

¹³ Úrad vlády Slovenskej republiky(2011) *Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020*. Úrad Splnomocnenca Vlády SR pre Rómske Komunity. Dostupné online: [Microsoft Word - Stratégia 2012.doc \(gov.sk\)](https://gov.sk/Microsoft%20Word%20-%20Strat%C3%A9gia%202012.docx)

¹⁴ Úrad vlády Slovenskej republiky (2019) *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*. Úrad Splnomocnenca Vlády SR pre Rómske Komunity. Dostupné online: [vlastny_mat.pdf \(gov.sk\)](https://gov.sk/vlastny_mat.pdf)

Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach, podľa ktorého „energetickou chudobou je stav, keď priemerné mesačné výdavky domácnosti na spotrebu elektriny, plynu, tepla na vykurovanie a na prípravu teplej úžitkovej vody tvoria významný podiel na priemerných mesačných príjmoch domácnosti”. Ide už o neaktuálnu definíciu, ktorá neberie do úvahy špecifiká MRK. Čo ak domácnosť MRK nemá žiadny oficiálny príjem a ani žiadne oficiálne výdavky na energie?

V prípade dostupných databáz EU SILC MRK a Atlas možno sledovať podobný problém. Podľa prieskumu EU SILC MRK z roku 2020 trpí energetickou chudobou 50 % domácností, pričom údaj o energetickej chudobe nebol súčasťou obdobného prieskumu z roku 2018¹⁵. EU SILC MRK je reprezentatívny prieskum vychádzajúci zo vzorky z celého Slovenska a preto neposkytuje konkrétne údaje o jednotlivých regiónoch. Poukazuje však na to, že úroveň energetickej chudoby v prípade MRK je pomerne výrazne vyššia ako odhad alebo výpočet energetickej chudoby pre Slovensko ako štát.

Druhou spomenutou relevantnou databázou je Atlas (posledná aktualizácia v roku 2019), ktorý poskytuje na základe princípu pripísanej identity a kvalifikovaného odhadu základný prehľad o životných podmienkach v lokalitách, kde žijú rómske komunity. Preto sa táto databáza stala kľúčovým zdrojom údajov aj pre túto metodiku. Pokiaľ ide o dáta, Atlas rozlišuje medzi prístupom k vybranému zdroju energie alebo vode a tým, či obyvatelia tento zdroj aj reálne využívajú. Inými slovami, inžinierske siete môžu byť v danej lokalite dostupné, no obyvatelia môžu byť od nich odpojení alebo ich môžu využívať nelegálne. Okrem toho Atlas poskytuje aj údaje o rôznych typoch bývania a lokalít (mimo obce, na okraji obce, v obci) vrátane porovnaní s väčšinovým obyvateľstvom. Vybrané údaje z tejto databázy poukazujú na to, že obyvatelia z MRK majú výrazne nižší prístup k energii a vode a zároveň ich aj reálne využívajú výrazne menej ako väčšinové obyvateľstvo, pričom jednoznačne najnižšiu úroveň ich využívania vykazujú lokality mimo obce (známe ako „osady”).

Podľa Atlasu 75 % obyvateľov žijúcich v lokalitách typu koncentrácia mimo obce má prístup k vodovodu, pričom len 61 % tento vodovod aj reálne využíva; 98 % obyvateľov má prístup k elektrickej energii, zatiaľ čo reálne pripojených je len 78 % obyvateľov; a až 95 % obyvateľov vykuruje svoje obydlia tuhými palivami¹⁶.

¹⁵ Markovič, F. a Plachá, Ľ. (2020) *Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách: Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC MRK 2020*. Úrad Splnomocnenca Vlády SR pre Rómske Komunity. Dostupné online: analyticka.sprava.eu/silc/mrk/2020/elektronicka/final.pdf (gov.sk)

¹⁶ Ravasz, Á. et al. (2020) *Atlas rómskych komunít 2019*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV. Dostupné online: https://www.institutmatejabela.sk/files/ugd/1a16af_0d81d887ecb3421bb8b19728c82c980f.pdf

1.3 Prehľad vybraných metodík na analýzu energetickej chudoby na Slovensku a v zahraničí s uplatnením na regionálnej úrovni

Indikátory energetickej chudoby zvyknú byť podľa typu dát rozdelené do viacerých kategórií (pre stručný prehľad pozri ÚRSO¹⁷; pre komplexnejšie vysvetlenie jednotlivých kategórií pozri Energy Poverty Advisory Hub (EPAH)¹⁸:

- 1) Pomer výdavkov na energie s príjmami
- 2) Sebahodnotenie
- 3) Priame merania (napr. teplota v interiéri obydli)
- 4) Nepriame ukazovatele (napr. počet odpojení od energií)

Štúdia EY¹⁹ (str. 26 – 27) poskytuje zhrnutie navrhovaných definícií v kontexte SR (Tab. 1), ktoré sú doplnené o indikátory z EU SILC 2020²⁰:

Vybrané ukazovatele vyhodnotila štúdia EY podľa komplexnosti a uplatniteľnosti v súvislosti s dostupnými dátami. Menej komplexné definície poskytujú obraz o národnej úrovni, ale neberú do úvahy lokálne špecifiká, a teda na základe nich nie je možné nastaviť vhodné a adresné riešenia. V mnohých prípadoch domácností MRK nemajú oficiálny príjem (okrem sociálnych dávok), ani oficiálne výdavky na energie, pričom napríklad v prípade indikátorov EU SILC MRK, ako sú zabezpečenie primeraného tepla či zatekajúce strechy a vlhké steny, možno konštatovať, že im čelia takmer všetky domácnosti MRK, obzvlášť v segregovaných osadách.

V mnohých prípadoch preto MRK nie sú vôbec osobitne špecifikované v zisteniach, pretože buď nie sú dostupné potrebné údaje, metodiky ich nerozlišujú od väčšinovej populácie alebo zber potrebných údajov by bol príliš náročný. Takéto postupy výrazne skresľujú obraz o energetickej chudobe, či už na národnej, regionálnej alebo lokálnej úrovni. Pre regionálne energetické a dekarbonizačné plánovanie je ale potrebný nielen reprezentatívny obraz, ale aj miestne špecifiká na nastavenie opatrení. Preto je pre kvantifikáciu chudoby MRK potrebné ešte viac rozvinúť navrhované indikátory ÚRSO, SAV a EY, a to aj v rámci kategórií indikátorov 3 a 4, ktoré umožňujú rozlišovať špecifické podmienky v konkrétnych lokalitách.

¹⁷ ÚRSO (2014) *Koncepcia na ochranu odberateľov spĺňajúcich podmienky energetickej chudoby*. Dostupné online: [Microsoft Word - Vlastny material.DOCX \(gov.sk\)](#)

¹⁸ Gouveia, J.P. et al. (2022) *National Indicators Insights for a more effective measuring*. Energy Poverty Advisory Hub Dostupné online: [energy-poverty.ec.europa.eu/system/files/2023-01/EPAH_Energy Poverty National Indicators Report_0.pdf](#)

¹⁹ ÚRSO (2022) *Štrukturálna reforma regulačného rámca pre sieťové odvetvia, D8: Zraniteľní odberatelia a energetická chudoba – Analýza súčasnej praxe vo vybraných krajinách EÚ a odporúčania pre SR*. Dostupné online: https://www.urso.gov.sk/data/files/458_energeticka-chudoba-vystup-ey-srss.pdf

²⁰ ASB (2022) *Energetická chudoba na Slovensku: Čo to je a kto je ňou najviac ohrozený?* URL: [Energetická chudoba na Slovensku: Čo to je a kto je ňou najviac ohrozený? | ASB.sk](#)

Tab. 1: Prehľad navrhovaných definícií a meraní energetickej chudoby

Autor (inštitúcia)	definície	Definícia	Indikátory	Počet obyvateľov spadajúcich pod definíciu
ÚRSO		Stav, keď jednotlivci alebo domácnosti nemajú dostatok finančných prostriedkov na zabezpečenie vykurovania a ďalších energií, potrebných na fungovanie domácnosti, čo v podmienkach Slovenskej republiky znamená, že výdavky domácnosti na energie predstavujú viac ako 10,0 % priemerných výdavkov domácnosti na energie z celkových čistých peňažných príjmov domácnosti a zároveň táto domácnosť spĺňa podmienky na poskytnutie dávky v hmotnej núdzi.	Výdavky domácnosti na energie, čistý peňažný príjem, splnenie podmienok na poskytnutie dávky v hmotnej núdzi	N/A
SAV I		Za energeticky chudobné sa považujú domácnosti, ktorých náklady na energie prepočítané na m ² prevyšujú národný medián a zároveň úroveň ich príjmov je nižšia ako 30-ty percentil.	Náklady domácnosti na energie, plocha obydla v m ² , príjem, 30-ty percentil	545 978 (10 %)
SAV II		Domácnosti sú ohrozené energetickou chudobou vtedy, ak im po úhrade nákladov na energie ostane menej než 1,5 násobok životného minima a zároveň ich náklady na energie prepočítané na m ² sú vyššie ako národný medián.	Príjem domácnosti, náklady na energie, životné minimum, plocha obydla v m ² a národný medián	480 461 (8,8 %)
EY I		Domácnosti sú ohrozené energetickou chudobou vtedy, ak im po úhrade nákladov na energie ostane menej než 1,5 násobok životného minima.	Príjmy domácnosti, náklady na energie a životné minimum	818 967 (15 %)

EY II	Domácnosť sa považuje za energeticky chudobnú, ak vynakladá viac ako 10 % svojich príjmov na energie a zároveň ak jej po úhrade nákladov na energie ostane menej než 1,5 násobok životného minima.	Príjmy domácnosti, náklady na energie a životné minimum	545 978–818 967 (10 –15 %)
EY III	Domácnosť sa považuje za ohrozenú energetickou chudobou, ak spĺňa kritériá na zaradenie do kategórie obyvateľov v príjmovej chudobe.	Príjem domácnosti a kritériá na zaradenie do príjmovej chudoby	671 553 (12,3 %)
EU SILC 2020	Nejde o ucelenú definíciu, ale reprezentatívny prieskum, v rámci ktorého je energetická chudoba obsiahnutá v jednotlivých indikátoroch.	Miera preťaženia nákladmi na bývanie (vyššie ako 40 % príjmov) Nedoplatky na účtoch za energie Neschopnosť zabezpečiť primerané teplo Život v obydľi so zatekajúcou strechou alebo vlhkými stenami	16 – 19 % 5,2 % 5,7 % 5 – 7 %

Pre lokálnu alebo regionálnu úroveň existuje v rámci Dohovoru primátorov a starostov odporúčaná metodika na vyhodnotenie energetickej chudoby. Táto komplexná metodika analyzuje šesť oblastí:

1. Klimatické podmienky
2. Bývanie/vybavenie
3. Mobilita
4. Sociálne a ekonomické podmienky
5. Rámec pre reguláciu a politiky
6. Participácia

Pre každú oblasť je uvedených niekoľko odporúčaných ukazovateľov²¹. Podľa publikácie EPAH, metodika Dohovoru predstavuje praktickú príručku pre samosprávy a je vhodné ju upraviť podľa miestnych podmienok a potrieb.

Táto metodika vychádza z uvedeného prístupu, berúc do úvahy Konceptiu na ochranu odberateľov spĺňajúcich podmienky energetickej chudoby ako aj prípravu vzniku RCUE a predovšetkým špecifické podmienky MRK sumarizované v Atlase rómskych komunít.

²¹ Energy Poverty Advisory Hub (2023) *Handbook 1: A Guide to Energy Poverty Diagnosis*. European Commission. Dostupné online: [EPAHhandbook_diagnosis_finalpdf.pdf \(europa.eu\)](https://european-commission.eu/EPAHhandbook_diagnosis_finalpdf.pdf)

2 Metodika na identifikáciu a kvantifikáciu energetickej chudoby na regionálnej úrovni

Rómske komunity na Slovensku sú veľmi pestrú národnostnou menšinou z hľadiska ich integrácie alebo segregácie vo vzťahu k väčšinovej populácii. Ale aj na úrovni marginalizovaných komunit môže byť životná úroveň a miera energetickej chudoby diametrálne odlišná. Preto je dôležité brať do úvahy špecifiká, ktoré sú pre analýzu energetickej chudoby najrelevantnejšie.

Podrobné dáta a informácie s významnou výpovednou hodnotou pre energetickú chudobu MRK sú zaznamenané predovšetkým v Atlase rómskych komunit. Preto sme špecifiká vybraných lokalít analyzovali podľa indikátorov Atlasu a následne sme tieto dáta verifikovali prostredníctvom predstaviteľov miestnych samospráv, zástupcov pomáhajúcich profesií a mimovládnych organizácií pôsobiach v komunitách (napr. terénnych sociálnych pracovníkov, pracovníkov komunitných centier, zástupcov miestnej občianskej poriadkovej služby).

Za základnú typológiu lokalít boli stanovené dve urbánne a tri rurálne lokality, ktoré sme skúmali podľa typu koncentrácie a bývania. Počas individuálnych rozhovorov so starostami a sociálnymi pracovníkmi sme uskutočnili semištrukturované rozhovory a verifikovali sme údaje v Atlase rómskych komunit.

Tabuľka 2: Vybrané lokality podľa typu koncentrácie a bývania

Obec	Typ koncentrácie	Typ bývania
Mestská časť Luník IX.	Vo vnútri mesta	Bytové domy vo vlastníctve mesta Košice, bytové domy vo vlastníctve mestskej časti, chatrče a iné formy bývania, rodinné domy vo vlastníctve obyvateľov (zatiaľ vo výstavbe bez kolaudácie)
Veľký Krtíš	Vo vnútri mesta, na okraji mesta (záhradkárska oblasť)	Byty vo vlastníctve obyvateľov 1. kategórie, nájomné byty 2. a 3. kategórie vo vlastníctve obyvateľov, nájomné byty vo vlastníctve mesta, iné formy bývania
Trhovište	Vo vnútri obce, na okraji obce	Rodinné domy, nájomné byty vo vlastníctve obce, chatrče
Jarovnice	Vo vnútri obce, na okraji obce, mimo obce (Močidlany)	Rodinné domy vo vlastníctve obyvateľov, nájomné byty vo vlastníctve obce, nájomné byty vo vlastníctve obyvateľov, unimobunky, chatrče, iné formy bývania
Ostrovany	Na okraji obce	Nájomné byty vo vlastníctve obce, rodinné domy vo

		vlastníctve obyvateľov, chatrče, unimobunky (4)
--	--	---

Tabuľka 3: Vybrané ukazovatele podľa Atlasu rómskych komunit

Nezamestnanosť	Počet zapojených do inštitútu osobitného príjemcu, počet poberateľov dávky v hmotnej núdzi
Typy osídlení	Integrované, mimo obce, na okraji obce, vo vnútri obce, nájomné byty v obci
Typy bývania	Bytové domy, rodinné domy (murované, drevené), unimobunky, chatrče, karavány – maringotky, iné formy bývania
Dostupnosť energií	Aký podiel obydľí má prístup k verejnému vodovodu? Aký podiel obydľí reálne využíva verejný vodovod? Aký podiel obydľí má prístup k elektrickej sieti? Aký podiel obydľí je reálne pripojených na elektrickú sieť? Aký podiel obydľí má prístup k rozvodu plynu? Aký podiel obydľí je reálne pripojených na rozvod plynu? Aký podiel obydľí je vykurovaných plynom, elektrinou, tuhými palivami?

3 Analýza: Súčasný stav a príčiny energetickej chudoby MRK

Pri skúmaní energetickej chudoby v MRK sme okrem rôznorodosti typu osídlení a bývania MRK analyzovali aj rozdiel medzi podielom reálne pripojených obyvateľov na odber elektrickej energie, plynu a vody a dostupnosťou k takémuto pripojeniu. Počas rozhovorov so starostami obcí a/alebo miestnymi zástupcami pomáhajúcich profesií sme zistili, že údaje uvedené v Atlase sú často neaktuálne a nepresné. Výrazné percentuálne nepresnosti sme zistili napríklad pri počte ľudí, ktorí na vykurovanie používajú tuhé palivo alebo v počte obyvateľov žijúcich v nájomných bytoch. Tieto parametre sa po verifikácii výrazne zvýšili. Zistili sme tiež, že úroveň nezamestnanosti v niektorých lokalitách klesá (Jarovnice), ale je dôležité brať do úvahy aj vekovú štruktúru členov MRK, kde je vyšší podiel detí ako dospelých (Ostrovany). To znamená, že v praxi môže v niektorých lokalitách dôjsť k skresľovaniu údajov o nezamestnanosti. Dospeli sme k záveru, že je dôležité brať do úvahy aj niektoré ťažko identifikovateľné a zaznamenateľné skutočnosti, napr. nelegálny odber energie od legálnych odberateľov a podobne.

Z rozhovorov so zástupcami pomáhajúcich profesií vyplýva aj to, že je veľmi dôležité, aby pracovníci RCUE boli oboznámení s kompetenciami tých miestnych aktérov, s ktorými budú konzultovať počas zberu údajov. Pracovníci terénnej sociálnej práce nie sú častokrát zainteresovaní do projektov obce (napr. do projektov prestupného bývania a ďalších investičných projektov), keďže obec môže mať v oblasti bytovej politiky MRK inú poverenú osobu. Preto informácie získané od sociálnych pracovníkov častokrát vyžadujú overenie alebo doplnenie zo strany iných kompetentných pracovníkov obce.

Tabuľka 4: Prehľad vybraných ukazovateľov z Atlasu rómskych komunít 2019 a ich verifikácia počas terénneho výskumu

Obec	Podiel rómskych obyvateľov	Podiel osôb s prístupom k verejnému vodovodu	Počet obyvateľov nájomných bytov	Podiel osôb reálne využívajúcich verejný vodovod	Podiel osôb s prístupom k elektrickej sieti	Podiel osôb reálne pripojených na elektrickú sieť	Podiel osôb s prístupom k rozvodu plynu	Podiel osôb reálne pripojených na rozvod plynu	Podiel osôb, ktorí kúria plynom alebo elektrinou	Podiel osôb, ktorí kúria tuhými palivami	Osobitný príjemca - obec	Príjemco via pomoci v HN	Dávka v hmotnej núdzi - poberatelia	Úroveň nezamestnanosti
Veľký Krtíš (podľa Atlasu RK)	18%	100	0	100	100	100	100	100	40	20	38	398	204	
Veľký Krtíš	18%	100	180	100	100	100	100	100	60	40	38	398	204	28%
Mestská časť Luník IX (podľa Atlasu RK)	100%	100	6700	100	100	100	70	0	60	40	166	1239	353	
Mestská časť Luník IX	100%	100	6700	70	70	70	70	0	60	40	166	1239	353	50%
Trhovište (podľa Atlasu RK)	57%	100	150	50	100	100	100	70	70	30	13	241	99	
Trhovište	57%	100	500-600	100	100	90	0	70	70	30	13	241	99	65%

Obec	Podiel rómskych obyvateľov	Podiel osôb s prístupom k verejnému vodovodu	Počet obyvateľov nájomných bytov	Podiel osôb reálne využívajúcich verejný vodovod	Podiel osôb s prístupom k elektrickej sieti	Podiel osôb reálne pripojených na elektrickú sieť	Podiel osôb s prístupom k rozvodu plynu	Podiel osôb reálne pripojených na rozvod plynu	Podiel osôb, ktorí kúria plynom alebo elektrinou	Podiel osôb, ktorí kúria tuhými palivami	Osobitný príjemca - obec	Príjemco via pomoci v HN	Dávka v hmotnej núdzi - poberate lia	Úroveň nezamestnanosti
Jarovnice (podľa Atlasu RK)	88%	90	578	90	100	90	100	1	1	99	10	2577	575	
Jarovnice	90%	90	578	90	100	90	100	1	1	99	10	2577	575	70%
Ostrovany (podľa Atlasu RK)	84%	100	0	90	100	100	100	98	95	5	4	659	179	
Ostrovany	84%	100	0	90	100	100	100	98	5	95	4	250	179	30%

Zdroj: Atlas rómskych komunít 2019; dáta z terénneho výskumu autorov

3.1 Mestská časť Luník IX. v Košiciach

Mestská časť Luník IX. bola vybraná ako najväčšia urbánna lokalita na Slovensku so stopercentným populačným zastúpením rómskou komunitou. Rómovia v tejto lokalite žijú vo viacerých typoch bývania s rôznym energetickým vybavením. Podľa Atlasu sú všetky obydlia pripojené na verejný vodovod a kanalizáciu, zatiaľ čo plyn a elektrinu reálne využíva iba 70 % (ÚSVRK, 2019). Skutočné údaje sú však oveľa nepriaznivejšie. V mestskej časti Luník IX. žijú obyvatelia vo viacerých typoch bývania s rôznou úrovňou energetického vybavenia a pokrytia.

1. Sociálne byty

- Byty vo vlastníctve a správe Mesta Košice tvoria najväčší počet bytov, čo v praxi znamená, že mestská časť v týchto budovách nemôže robiť žiadne stavebné úpravy. V bytoch je odstavená voda, preto si obyvatelia môžu vodu napúšťať zo spoločného kohútika do vedra len dvakrát denne v 1,5-hodinových intervaloch.

Foto: autori

- 158 bytov prevádzkuje a vlastní mestská časť Luník IX. Napriek pôvodnému zámeru vziať do správy všetky bytové domy od mesta nakoniec mestská časť prebrala len 110 bytov (Kukurice – spolu 80 bytov a ul. Krčméryho 13-15 – spolu 30 bytov). Bytový dom vo vlastníctve mestskej časti má 48 bytov (Hrebendova 1-3). Vo všetkých bytových domoch dala mestská časť namontovať nové stupačky a vodomery, pričom odber vody aj elektriny funguje na kreditný systém. Bytové domy sú síce pripojené na plyn, no nie všetky majú vlastnú kotolňu, preto niektorí obyvatelia používajú na vykurovanie energeticky menej efektívne plynové gamatky alebo elektrické ohrievače.
- Bytový dom vo vlastníctve mesta Košice Hrebendová 2A je postavený s podporou fondov EÚ a bol skolaudovaný v roku 2015. Tento bytový dom je dodnes v dobrom stave a bytové jednotky sú pripojené na plyn (dom má vlastnú kotolňu), vykurovací systém a teplú vodu. Bytový dom obýva 12 zamestnaných rodín, ktoré platia nájom 200 eur mesačne.

2. Osada Mašličkovo

Mašličkovo je nelegálne postavená osada (55 chatrčí) v katastrálnom území mestskej časti a podľa starostu v nej žije 255 obyvateľov, ktorí boli vystáňovaní z technicky nevyhovujúcich bytoviek Luníka IX. Títo obyvatelia nemajú k dispozícii pitnú vodu, elektrinu ani plyn, preto im mestská časť

zabezpečila čipové karty, ktoré môžu využiť vo výdajni vody v bytovom dome vzdialenom asi 30 metrov od osady.

Na základe výskumov²² možno konštatovať, že len malý počet obyvateľov býva v bytoch, ktoré majú k dispozícii dostatok energie potrebnej na kvalitný život. Za posledné roky mestská časť Luník IX. iniciovala, zrealizovala alebo spolupracovala na viacerých projektoch s cieľom riešiť opísané problémy (vrátane pilotných projektov prestupného bývania a zavedenia kreditného systému na prístup k vode a elektrine).

3.2 Veľký Krtíš

Podľa Atlasu tvoria Rómovia 18 % obyvateľov Veľkého Krtíša, pričom žijú v dvoch typoch osídlení: koncentrované vo vnútri mesta a mimo mesta v záhradkárskych oblastiach. V čase zberu dát pre tvorbu Atlasu nikto z Rómov nebýval v obecných nájomných bytoch. Podľa zástupcu miestneho občianskeho združenia Komunitné centrum menších však aktuálne žijú Rómovia aj v 8-poschodovej nájomnej bytovke (40 bytov) na území mesta.

Aj keď je na území mesta plne zabezpečený prístup k energii, vyše 40 % rómskeho obyvateľstva vykuruje svoje obydlia tuhými palivami (často nevhodnými), ktoré spaľujú v nekvalitných a neefektívnych kotloch, pieckach a sporákoch. V tomto prípade prístup k energii nezabezpečuje kreditný systém, aj keď by takéto opatrenie podľa uvedeného občianskeho združenia mohlo byť veľmi prínosné, ak by boli merače umiestnené v lokalite mimo koncentrácie MRK. Životné podmienky ľudí žijúcich v bytoch sú nevyhovujúce, občianske združenie preto vykonáva osvetovú činnosť a v spolupráci so zástupcami MRK a miestnej samosprávy sa realizujú aj rekonštrukčné práce (oprava komínov, dverí, okien a podobne). Práve zapájanie MRK do takýchto iniciatív sa v praxi potvrdilo ako veľmi dôležité.

3.3 Trhovište

Rómovia tvoria 57 % obyvateľov tejto obce, z nich až 30 % vykuruje svoje obydlia tuhými palivami. Kým podľa Atlasu majú všetci obyvatelia obce prístup k plynu, v rómskej osade to neplatí. Aj tu sa osvedčil kreditný systém, avšak nevyužíva ho celá komunita, keďže značný počet obydľí bolo postavených nelegálne. Komunita má vysokú spotrebu energie, s čím súvisia aj vysoké výdavky za energiu.

Podľa Atlasu býva v nájomných bytoch 150 osôb, reálne ich však je podstatne viac. Podľa zástupcu miestnej občianskej poriadkovej služby (MOPS) 500 až 600 obyvateľov je prihlásených do nájomných bytov, v skutočnosti však žijú v chatrčiach. Počet osôb reálne pripojených na elektrickú sieť postupne klesá (zo 100 % na takmer 90 %), keďže neplatia účty za jej spotrebu. Ľudia žijúci v chatrčiach majú prístup k energii len vďaka vedeniu obce, ktoré s VSE dohodlo dodávku elektrickej energie nie na objekt kategórie "byt/dom", ale "obydlie". Vďaka tomu mohli

²² Táto časť bola autormi spracovaná v rámci štúdie pre Priatel'ia Zeme-CEPA: Csabay, J. a Teru, V. (2022) Výzvy rómskych komunít v oblasti udržateľného rozvoja: Prípadová štúdia mestskej časti Luník IX. RESDI a PZ-CEPA. Dostupné online: [CEPA-RESDI-Lunik IX-studia1-layout.pdf](https://www.cepa-resdi-lunik-ix-studia1-layout.pdf) ([udzatelne.sk](https://www.udzatelne.sk)).

byť k elektrickej sieti pripojené aj provizórne obydlia. Podľa Atlasu využíva verejný vodovod iba 50 % obyvateľov, v skutočnosti sú na verejný vodovod napojení všetci obyvatelia, tiež vďaka tomu, že vedenie obce zabezpečilo pre nich vodomery z vlastných zdrojov.

3.4 Jarovnice

V obci Jarovnice je napriek dostupnosti vody, plynu aj elektrickej energie počet reálne pripojených osôb na tieto siete výrazne nižšia. Podľa údajov z Atlasu len 1 % rómskeho obyvateľstva vykuruje svoje obydlia plynom alebo elektrinou, zatiaľ čo zvyšných 99 % používa na vykurovanie tuhé palivá. Aj v tejto obci sa realizuje pilotný projekt kreditného systému VSD pre dve kontajnerové bytovky s 36 bytmi. Aktuálne je do toho systému však zapojených len minimálny počet osôb.

V blízkosti MRK, ktorej obyvatelia väčšinou bývajú v príbytkoch a chatrčiach, obec stavia nové bytové domy z podpory z fondov EÚ a plánuje realizovať systém prestupného bývania. Spolu s neziskovou organizáciou DOM.ov plánuje zapojiť miestnych obyvateľov do svojpomocnej výstavby rodinných domov. Takéto iniciatívy umožnia nasledovať už úspešne otestované príklady dobrej praxe z iných lokalít s vysokým podielom rómskej populácie, napr. využitie kreditného systému VSD.

Foto: autori

3.5 Ostrovany

Atlas uvádza, že až 95 % obyvateľov obce Ostrovany vykuruje svoje obydlia plynom a elektrinou a len 5 % z nich používa na vykurovanie tuhé palivo. Podľa starostu obce je však tento pomer opačný - vyše 95 % rómskeho obyvateľstva vykuruje svoje obydlia tuhými palivami. Vedenie samosprávy tiež potvrdilo, že počet príjemcov pomoci v hmotnej núdzi sa znížil z 659 na 250 a mieru nezamestnanosti odhaduje na približne 30 %.

Obec má záujem riešiť problém energetickej chudoby v MRK založením sociálneho energetického podniku na výrobu drevených briekiet a zapojiť tak miestnych Rómov do miestnej ekonomiky.

4 Návrhy riešení

Pri riešení problému energetickej chudoby MRK navrhujeme rozlišovať medzi systémovými a sezónnymi (dočasnými) opatreniami.

V prípade systémových riešení vychádzame z návrhu Koncepce ÚRSO na ochranu odberateľov spĺňajúcich podmienky energetickej chudoby²³, pričom vyberáme niekoľko návrhov relevantných pre MRK, doplnených o vlastné postrehy a odporúčania:

1. Podpora využívania systémov predplateného (kreditného) odberu elektriny prostredníctvom inteligentných meracích systémov. Príkladom môže byť pilotný model Východoslovenskej distribučnej a.s. testovaný na komunitnej aj individuálnej úrovni vo viacerých lokalitách. Systém bol úspešne využitý na komunitnej báze pre sociálne bývanie (partnerom dodávateľa je teda samospráva) na sídlisku Luník IX. s cieľom predchádzať riziku odpojenia obyvateľov od dodávok elektriny. V prípade lokalít MRK a samospráv s nízkym rozpočtom je pre úspešnú realizáciu takéhoto riešenia potrebná podpora na financovanie potrebnej infraštruktúry.
2. Legislatívny mandát na vytváranie EIC identifikátorov odberateľov elektriny, plynu a vody a ich prepájanie so sociálno-ekonomickými ukazovateľmi môže byť užitočný nástroj pre RCUE na získanie presného prehľadu o energetickej chudobe MRK v prípade oficiálnych odberateľov ako aj na verifikáciu údajov z Atlasu. Pri využívaní týchto údajov je však treba predchádzať skresľovaniu výsledkov nelegálnymi odberateľmi.
3. Podľa uvedenej koncepcie²³ "legislatívna úprava mandátu ÚRSO na posilnenie ochrany spotrebiteľa a domácností ohrozených energetickou chudobou v nasledujúcich oblastiach:
 - optimalizácia dodávkových a sieťových taríf
 - ponuka bezplatných splátkových kalendárov a energetického poradenstva
 - strop pre uplatňovanie doplnkových cenníkových služieb
 - zákaz prerušenia („vypínania“) dodávok energií a vody počas zimnej sezóny
 - zákaz podomového predaja energií
 - pravidlá umožňujúce všetkým domácnostiam, teda aj tým, ktoré nie sú v priamom zmluvnom vzťahu s dodávateľom, prihlásiť sa „k regulácii“ (t.j. mať možnosť odoberať energie a vodu za podmienok uplatňovaných v cenovo regulovanom prostredí)."
4. Na základe analýz a vzhľadom na vysokú nezamestnanosť MRK možno považovať prijatie opatrení na posilnenie finančnej podpory domácností ohrozených energetickou chudobou, vrátane zvýšenia príspevku na bývanie pre ohrozené skupiny za adresnejší spôsob oproti daňovému zvýhodneniu energeticky chudobných domácností.
5. Zvýšenie dostupnosti opatrení na zvyšovanie energetickej efektívnosti a využívanie energie z obnoviteľných zdrojov financovaných z verejných zdrojov (fondy EÚ vrátane REPowerEU, Plán obnovy a odolnosti, sociálno-klimatický fond, Envirofond). Ako uvádza aktuálny návrh

²³ ÚRSO (2014) *Koncepcia na ochranu odberateľov spĺňajúcich podmienky energetickej chudoby*. Dostupné online: https://www.urso.gov.sk/data/files/459_vlastny_material.pdf

NECP²⁴: „Je však potrebné, aby sa tieto programy stali dostupnými aj pre domácnosti ohrozené energetickou chudobou, ideálne tak, aby umožňovali tejto skupine odberateľov financovať 100 % nákladov energetickej renovácie budov s najhoršou kvalitou. V tomto kontexte je potrebné vyzdvihnúť rozšírenie programu Obnov dom napríklad o nízkopríjmové skupiny rodín, rodiny so ZŤP dieťaťom, alebo domácnosti s minimálne 4 deťmi, ktorým by štátna podpora mala pokryť 95 % nákladov spojených s renováciou a modernizáciou kúrenia. Dlhoročne fungujúci program Zelená domácnostiam je v súčasnosti stále pre nízkopríjmové domácnosti nedostupný kvôli komplikovanej registrácii a preukazovaniu dokumentov a dokladov, a tiež pre potrebu spolufinancovania.“ Takéto riešenia sú obzvlášť vítané v prípade MRK, najmä domácností alebo obyvateľov bytových alebo rodinných domov, ktorí majú zamestnanie a pravidelný príjem. Treba však upozorniť, že existuje veľké množstvo nelegálnych respektíve provizórnych obydlií (chatrč a osád), pre ktoré takéto opatrenia nie sú vhodné a ktoré potrebujú špeciálne formy podpory.

6. Rozšírenie existujúceho poradenstva o ľahko dostupnú sieť energetických poradcov. Slovenská inovačná a energetická agentúra poskytuje bezplatné poradenstvo v oblasti energetickej efektívnosti prostredníctvom regionálnych centier „Žiť energiou“ a ÚRSO zriadilo samostatný odbor ochrany spotrebiteľa a na svojom webovom sídle prevádzkuje podstránku „ombudsman ÚRSO“, pričom Koncepcia ÚRSO navrhuje tieto služby rozšíriť. V prípade riešenia energetickej chudoby MRK je nevyhnutné zabezpečiť prepojenie týchto poradenských služieb a ich súčinnosť predovšetkým s terénnou sociálnou prácou, miestnymi samosprávami, komunitnými centrami a mimovládnyimi organizáciami.
7. Aktívne zapojenie samospráv do riešenia problematiky energetickej chudoby. Najmä v prípade MRK (no nielen tam) je kľúčová úloha samospráv v poskytovaní sociálneho bývania a pri vysporiadaní pozemkov nelegálnych osád, čo je základná podmienka, aby mohli byť členovia MRK oficiálne prihlásení na odber energie. Samosprávy sú zároveň kľúčovými partnermi pri vytváraní kreditných systémov. Preto je dôležité, aby na realizáciu takýchto riešení v kritických lokalitách mali dostatok, finančných a odborných zdrojov.
8. Alokácia investícií na podporu sociálneho bývania. Riešenie problému energetickej chudoby v osadách a domácnostiach žijúcich v provizórnych podmienkach si vyžaduje dostupnosť investičných zdrojov na výstavbu sociálnych bytov. Riešenia môžu mať formu prestupného bývania v bytových domoch s adekvátnym energetickým štandardom (s využitím OZE), ideálne s kreditným systémom alebo aj formu svojpomocnej výstavby. Opatrenia je treba realizovať v súčinnosti s miestnou samosprávou a paralelne s opatreniami zameranými predovšetkým na zamestnanosť a vzdelávanie.

²⁴ Ministerstvo hospodárstva (2023) *Návrh aktualizácie Integrovaného národného energetického a klimatického plánu na roky 2021-2030*. Dostupné online: <https://www.economy.gov.sk/uploads/files/22JC7fdl.pdf?csrt=5149947428429834029>.

Okrem uvedených systémových opatrení, ktoré sú nevyhnutné na elimináciu energetickej chudoby v dlhodobom horizonte, je dôležité, aby sa obyvateľom MRK (najmä tým, ktorí žijú v provizórnych podmienkach v osadách) poskytli aj dočasné alebo sezónne riešenia na zabezpečenie aspoň základných energetických potrieb pre život. Nejde nutne o nákladné opatrenia, ale častokrát skôr o sprostredkovanie vhodných informácií samosprávam a pracovníkom pomocných profesií, ktorí ich potom môžu vhodnými formami šíriť a odovzdávať ďalej.

Pred zimným obdobím môže byť dôležité izolovať netesnosti v stavebných konštrukciách vhodnými (hoci provizórnymi) materiálmi, aby sa v obydli čo najdlhšie udržalo teplo. Veľmi dôležité je naučiť ľudí správne kúriť drevom alebo briketami (ak sú dostupné), striktne sa vyhýbať zdraviu nebezpečnému spaľovaniu mokrého dreva alebo iných nevhodných tuhých látok, akými sú odpady alebo plasty. Užitočné sú aj praktické rady a odporúčania SIEA, ktoré boli preložené do rómskeho jazyka²⁵.

Aj keď mnohé z dočasných opatrení sú všeobecne a plošne uplatniteľné, je potrebné ich vždy prispôbiť miestnym podmienkam a špecifickým potrebám a zabezpečiť aspoň základné materiálne vybavenie potrebné na ich realizáciu.

²⁵ Priatelia Zeme-CEPA (2022) *30 rád ako ušetriť – 30 radí sar te ušetrinel*. Dostupné online: [30 rád ako ušetriť - 30 radí sar te ušetrinel \(udrzatelne.sk\)](https://www.udrzatelne.sk/)

5 Odporúčania pre RCUE

Na regionálnu analýzu energetickej chudoby MRK budú RCUE musieť vypracovať:

1. Typológiu lokalít s výskytom MRK
 - Podľa siedmich typov uvedených vyššie
 - S priradením základných parametrov: klimatických (priemerná vonkajšia teplota v zime a v lete), demografických (počet obyvateľov v produktívnom, predproduktívnom a postproduktívnom veku, ich vývoj), sociálno-ekonomických (miera a charakter nezamestnanosti), inštitucionálnych (existencia intervencií proti energetickej chudobe)
2. Typológiu obydľí a ich základné parametre (rodinný dom - bytový dom - neformálne obydľia na nevysporiadaných pozemkoch; vlastníctvo a správa: vo vlastníctve obyvateľov - vo vlastníctve mesta/obce - vo vlastníctve iného súkromnej vlastníka; počet domácností; zabezpečenie základných životných potrieb: dostupnosť - reálne využívanie vody z verejného vodovodu, elektriny, plynu, tepla atď.)
 - 2.1. Prehľad údajov z Atlasu
 - 2.2. Verifikácia údajov z Atlasu starostom, sociálnymi pracovníkmi prípadne pracovníkmi komunitných centier alebo inými miestnymi aktérmi (napr. lokálne aktívnu mimovládnu organizáciu)
 - 2.3. Potvrdenie údajov porovnaním s dátami od sieťových dodávateľov
3. Analýzu doterajších a plánovaných intervencií na lokálnej úrovni
4. Návrh lokálnych riešení rešpektujúc miestne podmienky a potreby so zapojením miestnej samosprávy a zástupcov MRK, berúc do úvahy národné priority a možnosti financovania

Výsledky pre jednotlivé lokality je potrebné kvantitatívne vyhodnotiť a rozdeliť do troch hlavných kategórií:

1. Lokality s vysokým podielom neformálnych obydľí a nízkym podielom oficiálnych pripojení na počet domácností (je potrebná investícia do vybudovania nových obydľí)
2. Lokality s vysokým podielom sociálneho bývania vo vlastníctve obce a nízkym podielom oficiálnych pripojení na počet domácností (je potrebná investícia do infraštruktúry a zvýšenia dostupnosti energie)
3. Lokality s vysokým podielom bývania vo vlastníctve obyvateľov a vysokým podielom oficiálnych pripojení na počet domácností (je potrebná investícia do osvetly a technickej podpory, aby sa obyvatelia mohli uchádzať o existujúce schémy na zlepšenie energetickej efektívnosti)

Pre prácu s údajmi sa odporúča využiť GIS (geografický informačný systém). Databáza energetickej chudoby by mala byť vytvorená spárovaním verifikovaných údajov z Atlasu, dát Štatistického úradu SR, ďalších dostupných verejných databáz (napr. zo Sociálnej poisťovne a od dodávateľov energií) a údajov získaných terénnym prieskumom a vlastným zisťovaním.

6 Prehľad relevantných údajov

Názov dát	Frekvencia obnovenia	Úroveň	Zdroj
Podiel rómskych obyvateľov	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb s prístupom k verejnému vodovodu	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel obyvateľov v nájomných bytov	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb reálne využívajúcich verejný vodovod	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb s prístupom k elektrickej sieti	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb reálne pripojených na elektrickú sieť	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb s prístupom k rozvodu plynu	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb reálne pripojených na rozvod plynu	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb, ktorí kúria plynom alebo elektrinou	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Podiel osôb, ktorí kúria tuhými palivami	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Počet osôb v inštitúte osobitný príjemca	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Úrad práce sociálnych vecí a rodiny, Sociálna poisťovňa, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Počet osôb v hmotnej núdzi	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Úrad práce sociálnych vecí a rodiny, Sociálna poisťovňa, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Počet poberateľov dávky v hmotnej núdzi	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Úrad práce sociálnych vecí a rodiny, Sociálna poisťovňa, Sčítanie obyvateľov, Samospráva

Úroveň nezamestnanosti	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Úrad práce sociálnych vecí a rodiny, Sociálna poisťovňa, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Typy obydli a ich základné parametre	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva, Spoločnosť správca bytov
Priemerná vonkajšia teplota v zime a v lete	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Slovenský hydrometeorologický ústav
Počet doterajších intervencií na lokálnej úrovni	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva
Počet plánovaných intervencií na lokálnej úrovni	Podľa potreby a dostupnosti, odporúčame ročne	Obec	Atlas rómskych komunít, Sčítanie obyvateľov, Samospráva

Zoznam použitej literatúry

Aldous, A. (2019) *Final report for summarizing the energy advice provided to consumers through indirect contact*. STEP-Solutions to Tackle Energy Poverty. Dostupné online: [STEP-847080-D5.6-Final-Report-summarizing-the-energy-advice-provided-to-consumers-through-indirect-contact-FINALV2.pdf](https://stepenergy.eu/STEP-847080-D5.6-Final-Report-summarizing-the-energy-advice-provided-to-consumers-through-indirect-contact-FINALV2.pdf) (stepenergy.eu).

ASB (2022) *Energetická chudoba na Slovensku: Čo to je a kto je ňou najviac ohrozený?* Dostupné online: [Energetická chudoba na Slovensku: Čo to je a kto je ňou najviac ohrozený? | ASB.sk](https://asb.sk/Energeticka_chudoba_na_Slovensku_Co_to_je_a_kto_je_nou_najviac_ohrozeny/).

Csabay, J. a Teru, V. (2022) *Výzvy rómskych komún v oblasti udržateľného rozvoja: Prípadová štúdia mestskej časti Luník IX. RESDI a PZ-CEPA*. Dostupné online: [CEPA-RESDI-Lunik_IX-studia1-layout.pdf](https://udrzatelne.sk/CEPA-RESDI-Lunik_IX-studia1-layout.pdf) (udrzatelne.sk).

Dokupilová, D.; Gerbery, D. & Filčák, R. (2020) *Energetická chudoba na Slovensku 2020: od analýz k odporúčaniam pre verejné politiky*. SAV. Dostupné online: [Energeticka_chudoba_studia_2020-up.pdf](https://sav.sk/Energeticka_chudoba_studia_2020-up.pdf) (sav.sk).

Energy Poverty Advisory Hub (2023) *Handbook 1: A Guide to Energy Poverty Diagnosis*. European Commission. Dostupné online: [EPAHhandbook_diagnosis_finalpdf.pdf](https://european-commission.eu/EPAHhandbook_diagnosis_finalpdf.pdf) (europa.eu).

Európska komisia (2019) *The European Green Deal*. Dostupné online: [EUR-Lex - 52019DC0640 - EN - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/eur-lex-content/EN/LEGISLATION/2019/52019DC0640/) (europa.eu).

Európska komisia (2022) *Just Transition Mechanism – Performance*. Dostupné online: [Just Transition Mechanism - Performance](https://european-commission.eu/Just-Transition-Mechanism-Performance) (europa.eu).

Európska komisia (2022) *RePowerEU: Joint European Action for more affordable, secure and sustainable energy*. Dostupné online: [EUR-Lex - 52022DC0108 - EN - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/eur-lex-content/EN/LEGISLATION/2022/52022DC0108/) (europa.eu).

Európska komisia (2020) *Posúdenie konečného národného energetického a klimatického plánu Slovenska*. Dostupné online: [staff working document assessment necp slovakia sk 0.pdf](https://european-commission.eu/staff_working_document_assessment_necp_slovakia_sk_0.pdf) (europa.eu).

Európska komisia (2021) *The Covenant of Mayors for Climate Energy & Europe*. Dostupné online: eumayors-commitment-2021-EN.docx (live.com).

EY (2022) *Štrukturálna reforma regulačného rámca pre sieťové odvetvia na Slovensku*. ÚRSO. Dostupné online: https://www.urso.gov.sk/data/files/458_energeticka-chudoba-vystup-ey-srss.pdf.

Gouveia, J.P. et al. (2022) *National Indicators Insights for a more effective measuring*. Energy Poverty Advisory Hub Dostupné online: energy-poverty.ec.europa.eu/system/files/2023-01/EPAH_Energy_Poverty_National_Indicators_Report_0.pdf.

Koďousková, H. a Bořuta, D. (2022) *Energy poverty in Slovakia: Officially defined, but misrepresented in major policies*, Energy Policy, Volume 168.

Markovič, F. a Plachá, Ľ. (2020) *Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách: Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC_MRK 2020*. Úrad Splnomocnenca Vlády SR pre Rómske Komunity. Dostupné online: [analyticka_sprava_eu_silc_mrk_2020_elektronicka_final.pdf](https://gov.sk/analyticka_sprava_eu_silc_mrk_2020_elektronicka_final.pdf) (gov.sk).

Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (2019) *Integrovaný národný energetický a klimatický plán na roky 2021-2023*. Dostupné online: [MINISTERSTVO_HOSPODARSTVA_SLOVENSKEJ_REPUBLIKY](https://european-commission.eu/MINISTERSTVO_HOSPODARSTVA_SLOVENSKEJ_REPUBLIKY) (europa.eu).

Ministerstvo hospodárstva (2023) *Návrh aktualizácie Integrovaného národného energetického a klimatického plánu na roky 2021-2030*. Dostupné online: <https://www.economy.gov.sk/uploads/files/22JC7fdl.pdf?csrt=5149947428429834029>.

NOVACO (2022) *Rámec pre boj proti klimatickej zmene cestou podpory udržateľnej výroby a spotreby energie v meste Košice*: SECAP, Košice: City of Košice. Dostupné online: [eWnN6g2VHollsmBjq2IHvpf_vr94P52D.pdf](https://eumayors.eu/files/eWnN6g2VHollsmBjq2IHvpf_vr94P52D.pdf) (eumayors.eu).

Priatel'ia Zeme-CEPA (2022) *30 rád ako ušetriť – 30 radi sar te ušetrinel*. Dostupné online: [30 rád ako ušetriť - 30 radi sar te ušetrinel](https://udrzatelne.sk/files/30_rad_ako_usetriť_-_30_radi_sar_te_usetrinel.pdf) (udrzatelne.sk).

Ravasz, Á. et al. (2020) *Atlas rómskych komunít 2019*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV. Dostupné online: https://www.institutmatejabela.sk/files/ugd/1a16af_0d81d887ecb3421bb8b19728c82c980f.pdf.

Úrad vlády Slovenskej republiky (2011) *Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020*. Úrad Splnomocnenca Vlády SR pre Rómske Komunity. Dostupné online: [Microsoft Word - Stratégia 2012.doc](https://www.gov.sk/files/ugd/1a16af_0d81d887ecb3421bb8b19728c82c980f.pdf) (gov.sk).

Úrad vlády Slovenskej republiky (2019) *Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030*. Úrad Splnomocnenca Vlády SR pre Rómske Komunity. Dostupné online: [vlastny_mat.pdf](https://www.gov.sk/files/ugd/1a16af_0d81d887ecb3421bb8b19728c82c980f.pdf) (gov.sk).

ÚRSO (2014) *Koncepcia na ochranu odberateľov spĺňajúcich podmienky energetickej chudoby*. Dostupné online: [Microsoft Word - Vlastny_material.DOCX](https://www.gov.sk/files/ugd/1a16af_0d81d887ecb3421bb8b19728c82c980f.pdf) (gov.sk).